

Світлана ГАГА

Особливості сучасного стану музейної реставрації

Висвітлено основні проблеми сучасного стану реставраційної галузі та підготовки кваліфікованих кадрів для збереження музейних колекцій в Україні.

Ключові слова: реставрація, стажування, атестаційна комісія, підготовка кадрів.

Необхідність висвітлювати проблематику реставрації спричинює факт існування в Україні великого культурно-історичного надбання – пам'яток живопису, графіки, декоративно-прикладного мистецтва, чимала кількість яких знаходиться в аварійному стані. Передовсім такими об'єктами є музейні колекції, адже на території України понад шістсот музеїв, для яких реставрація – єдина можливість їх врятувати і зберегти.

Важливою складовою діяльності сучасного музею постає саме реставрація та консервація музейного зібрання, що має за мету збереження національного культурного надбання. Вагоме місце у цій специфічній роботі належить кваліфікованим художникам-реставраторам-зберігачам пам'яток минулих епох, що повертають з небуття твори мистецтва великих майстрів минулого в їх первинному вигляді.

Попри те, що в Україні існує школа реставрації з давніми традиціями й унікальним досвідом, на сьогодні проблема збереження творів мистецтва стає дедалі актуальнішою. Тому, як вважає Микола Скиба, «...слабка інфраструктура, обмежений ринок праці стримують розвиток цього потенціалу, в результаті реставрація в нашій країні перебуває у статусі якогось дивного раритету, який сам потребує негайної реставрації. Така ситуація створює загрозу для музейного фонду України. На сьогодні термінової реставраційної допомоги вже потребують близько 770 тис. одиниць музейних предметів і ця цифра постійно зростає»¹.

Так, саме через складне становище в цій галузі з метою вдосконалення реставраційної діяльності у Національному Києво-Печерському історико-культурному заповіднику (далі – Заповідник) у 1993 році було створено Центр реставрації та експертизи, який згодом реорганізувався у відділ наукової реставрації та консервації. У відділі працює досвідчений колектив фахівців різної кваліфікації, а саме: художники-реставратори станкового темперного і олійного живопису, дерев'яної поліхромної скульптури, графіки, книг, гравюр і документів, виробів з чорного, кольорового і

коштовних металів, шкіри, історичних та коштовних тканин, археологічних артефактів. Музейна збірка Заповідника налічує більше 70-ти тисяч одиниць збереження. Це – ікони, стародруки, потири, лампади, ризи, літургійне графіка та гравюри, твори станкового живопису, археологічні знахідки та багато іншого. Тому без штатних художників-реставраторів, роботи яким вистачить не лише на власне життя, а ще на декілька поколінь, не можна уявити збереження цієї унікальної колекції.

Не зважаючи на те, що основним завданням є виконання консерваційно-реставраційних робіт на пам'ятках історії та культури з фондової колекції Заповідника, художники-реставратори відділу також надають консультативну та практичну допомогу музеям з питань реставрації, займаються науковими дослідженнями та беруть участь у реставраційних і тематичних конференціях. За останні роки завдяки роботі реставраторів було надано нове життя більш ніж тисячі музейним предметам з фондів Заповідника, зібрань музеїв міста Києва та України. Багато врятованих пам'яток повернуто в культурно-мистецький обіг. На жаль, оперативній роботі перешкоджає застаріла технологічна база та обладнання, недостатність коштів та площ. Сучасна реставрація – це не лише майстерність, але й технології, і не все можна компенсувати ручною працею, вмінням та досвідом. Нині немає проблеми дефіциту матеріалів і приладів, а є потреба в допомозі передусім фахівцями, які цінують мистецтво, мають фінансові можливості, почуття відповідальності та розуміння в збереженні пам'яток. Надії на покращення ситуації також пов'язані з підготовкою кадрів майбутніх реставраторів, котрі повинні бути досвідченими у питаннях сучасної реставраційної методології, у питаннях можливостей техніки та науки та в можливостях новітніх реставраційних матеріалів.

У сфері музейної реставрації в Україні склалася складна ситуація, з одного боку, музеям не вистачає спеціалістів-реставраторів, а з іншого – випускники не бажають працювати за спеціальністю в музеях з огляду на недостатню кількість робочих місць та невелику заробітну плату. По всьому світі роботу реставраторів оцінюють високо, реставраційні роботи вважаються науковою діяльністю, за яку навіть присвоюють наукові звання, тому система оплати праці реставраторів потребує вдосконалення норм та розцінок їхньої роботи. В Україні класифікація спеціалістів в цій сфері проходить по категоріях: третя, друга, перша і вища категорії. Кожні 5 років Національний науково-дослідний реставраційний центр України проводить перекваліфікацію спеціалістів на основі відреставрованих робіт. На жаль, робота атестаційної комісії в Україні не є стабільною, про що свідчать

результати засідання комісії з атестації художників-реставраторів творів прикладного мистецтва у 2002 році, а з атестації художників-реставраторів творів станкового олійного живопису збиралася у 2004 році. Можливо, за браком коштів, а можливо, за недостатньої кількості бажаючих художників-реставраторів підвищити свою кваліфікацію та необхідності в підвищенні її, в музеях України працює багато не атестованих реставраторів. Проте, майже кожного року Національний науково-дослідний реставраційний центр України, на чолі з Стрельніковою С.О., проводить на високому фаховому рівні практичні лекторії в рамках семінару-практикуму «Організація та робота Державної комісії з атестації художників-реставраторів України», на яких реставратори мають можливість отримати консультативно-методичну допомогу та обмінятися досвідом з колегами в галузі збереження та реставрації пам'яток музейного фонду України.

Для підвищення кваліфікації реставратори проходять стажування як на території України, так і за її межами (Польща, Франція, США та ін.). Отримання категорії та стажування – платні послуги, тому за відсутності фінансування у деяких музеях реставратор не може собі цього дозволити.

Таким чином, розуміння всіх особливостей реставраційної сфери є вкрай необхідним для розвитку та успіху наукової реставрації в Україні, зумовлює необхідність перегляду та формування нових засад теоретичних та практичних аспектів, виокремлення особливостей діючих норм цієї професії щодо одного з об'єктів його збереження – безцінних творів мистецтва та культурно-історичних пам'яток.

¹ Микола Скиба. Тріщини на стелі. Реставраційна справа в Україні потребує негайної реставрації. «Дзеркало тижня» № 36, 27 вересень 2008 р.

ЛІТЕРАТУРА

- ¹ Беліловська А. В., Драновська В. М. Становлення та розвиток реставраційної справи в Києво-Печерському заповіднику// Могилянські читання 2006 року: Зб. наук. праць: Доля музейних зібрань/ Нац. Києво-Печер. іст.-культ. заповідник; Ред. рада: В. М. Колпакова (відп. ред.) та ін. – К.: Фенікс, 2007. – Ч. I.
- ² Беліловська А. В. Реставраційна діяльність Центру наукової реставрації та експертизи Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника у 2005-2009 рр.// Дослідження, реставрація та превентивна консервація музейних пам'яток. Сучасний стан. Перспективи розвитку. Наукові доповіді VIII Міжнародної науково-практичної конференції. – К., 2011. – С.11-15.
- ³ Проблемы реставрации памятников монументальной живописи/ Сборник научных трудов. – М.: Изд. НМС МК СССР, 1987.

- ⁴Проблеми збереження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток/ Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції. 22-24 травня 2001 р. – К., 2001.
- ⁵Стан реставрації в Україні. Проблеми та шляхи їх вирішення. Доповіді I Всеукраїнської конференції реставраторів (26-28 вересня 2006 р.). – К., 2006.

SUMMARY

Svitlana Gaga

The features of the modern state buy the museum pestoration

This issue describes the main problems in the modern restoration industry and related questions in training of qualified personnel for the conservation of museum collections in Ukraine.

Keywords: restoration, length of service, register comission, preparation of personnel.

Софія КАСЬКУН

Жовківські баталії у музейному контексті ХХІ ст.

Розглянуто історію, архітектуру, оздоблення костелу св. Лаврентія в Жовкві, його ідейно-патріотичне значення для Польщі. Окреслено історичні передумови створення та розміщення в сакральному просторі батальних полотен «Битва під Клушино», «Битва під Хотинном», «Битва під Віднем», «Битва під Парканами», та історію їх експонування. Проаналізовано історичну та мистецьку цінність полотен як музейних предметів і можливість їх експонування в умовах ХХІ ст.

Ключові слова: Жовква, костел, батальні картини, «Битва під Клушино», «Битва під Хотинном», «Битва під Віднем», «Битва під Парканами», Станіслав Жолкевський, Ян III Собеський, Борис Возницький, Львівська національна галерея мистецтв, музей.

Після загибелі Героя України багатолітнього директора Львівської національної галереї мистецтв Бориса Григоровича Возницького суспільство було розтривожене спробами повернути музейні цінності, врятовані зусиллями покійного, в діючий костел. Мова йде про чотири батальні полотна, що прикрашали жовківський храм св. Лаврентія. І хоча під цю пору баталії експонуються в музеях, проте не всі однозначно сприймають те, що картини, які малювалися для Жовкви, в Жовкву не повернулися. У зв'язку з цим виникла потреба глибше дослідити історію створення картин, їх мистецьке та історичне значення та можливості їх експонування в ХХІ ст., враховуючи міжнародний досвід сучасного музейництва.